

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԻՔԵՌԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՄՆՈՒՄ ԵՆ ՉԼՈՒԾՎԱԾ

Մամվել Մարտիրոսյան՝

Հայաստանի Հանրապետությունում առայժմ համալիր լուծված չեն կիբեռանվտանգությանը վերաբերող խնդիրները: Պետական և ազգային մակարդակով ընդհանուր, կոնսոլիդացված մոտեցումների և մեխանիզմների ձևավորումն անընդհատ ձախողվում է: Տարիներ շարունակ գրվում և նորից արտագրվում են զանազան պետական փաստաթղթեր, որոնք պետք է հայեցակարգային մոտեցումներ ձևավորեն տվյալ ոլորտում, սակայն գործը վերջնական լուծումների չի հասնում: Ինչո՞ւ: Պատճառները մի քանիսն են: Նախկին իշխանությունների միայն մի հատվածն էր կարևորում կիբեռանվտանգությանը վերաբերող խնդիրները: Մյուս հատվածը կամ դա համարում էր երկրորդական հարց, կամ ընդհանրապես պատկերացում չունեի, թե ինչի մասին է խոսքը: Ներկա իշխանություններն այս խնդիրների ժամանակը չունեն:

Մյուս պատճառն այն է, որ պարզ չէ, թե ով իրականում պետք է համակարգի այս խնդիրները, ում պետք է պատկանեն կամ ենթարկվեն ձևավորվող ազգային կիբեռանվտանգության կենտրոնը կամ նմանատիպ այլ կառույցները: Հասկանալի պատճառով, մի շարք կառույցներ փորձում են «իրենցով անել» կառույցը, որն իրականում կարող է դառնալ բավական ազդեցիկ օղակ, որը նաև կմիավորի պետական և մասնավոր հատվածները: Իսկ թե ով կլինի համակարգողը՝ դրանից շատ բան կփոխվի հետագայում: Պարզ է, որ ուժայինների պատկերացումները բավական տարբեր են քաղաքացիական կառույցների պատկերացումներից:

Կա նաև հստակ ֆինանսական հարց: Նման կառույցները, որպեսզի ձևական չլինեն, պետք է լուրջ ֆինանսավորում ունենան: Կիբեռանվտանգության ոչ մի արհեստավարժ մասնագետ չի մտնի պետական կառույց պետական աշխատավարձով:

Ի՞նչ ունենք այժմ: Գոյություն ունի ԱԱԾ հատուկ ստորաբաժանում, որը պաշտպանում է կառավարության կիբեռահատվածը: Ընդ որում, ամբողջական հարակից կառույցներ դուրս են մնում «անձրևանոցի» տակից: Արցախը նույն-

¹ Փորձագետ:

պես գրեթե պաշտպանված չէ: Գոյություն ունի Անձնական տվյալների պաշտպանության գործակալություն, որն իրականացնում է իր հատվածում մշտադիտարկում, հանրային իրազեկում և այլն: Կենտրոնական բանկն իր կողմից վերահսկում է մասնավոր բանկային հատվածը և պարտադրում անցնել տեղեկատվական անվտանգության ստանդարտների: Ոստիկանության կիբեռբաժինն իրականացնում է ոստիկանական գործողություններ կիբեռտիրություն: Բանակը ձևավորում է կիբեռմիավորում, սակայն դրա գործառույթները փակ են:

Սրանով Հայաստանի կիբեռանվտանգությունը եզրափակվում է: Ի՞նչ ռիսկեր է առաջացնում այն, որ չկա ընդհանուր համակարգում և մի շարք հատվածներ չեն ապահովվում:

ա. Բաց են մնում կրիտիկական ենթակառուցվածքները: Օրինակ, էներգահամակարգը, տրանսպորտային և այլ համակարգեր, որոնք հաճախ պետության անմիջական վերահսկողության տակ չեն, մյուս կողմից՝ դրանց վրա լուրջ կիբեռհարձակումները կարող են ունենալ ծանր հետևանքներ ողջ երկրի մակարդակով: Խնդիրը շատ համալիր է. օրենսդրորեն նկարագրված չէ, թե ինչ է կրիտիկական ենթակառուցվածքը, չկա դրանք վերահսկող մարմին, չկան օրենքներ, որոնք թույլ կտան պետական մարմիններին զննել խոցելի հատվածները մասնավոր հաստատություններում: Ավելին, ընդհանրապես հայտնի չէ, թե որոնք են մեր խոցելի ենթակառուցվածքները կիբեռհարձակումների տեսանկյունից:

բ. Գոյություն չունի հանրային իրազեկում լուրջ վտանգների դեպքում: Նաև չկան կրթական ծրագրեր, որոնք թույլ կտային նվազեցնել հանրության վրա զանգվածային ազդեցության բացասական հետևանքները: Մա մեր ողջ հանրությունը դարձնում է մի մեծ կրիտիկական ենթակառուցվածք:

գ. Եթե Ադրբեջանի կողմից կիբեռհարձակումները մինչև վերջին տարիներն ունեին քառտիկ բնույթ և հիմնականում իրականացվում էին անկախ ազգայնական խմբավորումների կողմից, ապա իրավիճակը փոխվում է: 2012թ. սեպտեմբերին արձանագրվեցին լուրջ հարձակումներ, որոնք ուղղորդվում էին պետական կառույցների կողմից: Այդ ժամանակ ադրբեջանական կողմը չէր անում դա, այլ վարձվում էին կիբեռհանցագործ խմբեր ԱՊՀ տարածքում: Մակայն վերջին երկու տարիներին արձանագրվել են դեպքեր, որոնց հիման վրա կարելի է հստակ եզրակացնել, որ Բաքուն արդեն ունի իր պետական կիբեռհարձակողական միավորումը¹: Նաև հարկ է

¹ Սամվել Մարտիրոսյան, Ադրբեջանի հնարավոր հաքերային ներուժի մասին, <http://www.armcsr.com/wp-content/uploads/2018/08/%D5%8D%D5%A1%D5%B4%D5%BE%D5%A5%D5%AC-%D5%84%D5%A1%D6%80%D5%BF%D5%AB%D6%80%D5%B8%D5%BD%D5%B5%D5%A1%D5%B6.pdf>

նշել, որ ադրբեջանական հաքերային խմբավորումները ստանում են արտաքին աջակցություն: Օրինակ, մի շարք ազգայնական թուրքական հաքերային խմբավորումներ օգնում են Ադրբեջանին իրականացնել հարձակումներ Հայաստանի դեմ:

դ. Երկրի և ընդհանուր աշխարհի զարգացումները կիբեռտիրություն նորանոր վտանգների առջև են կանգնեցնում: Յուրաքանչյուր ենթակառուցվածքի թվայնացում առաջացնում է խոցելիություն, յուրաքանչյուր բարեփոխում ստեղծում է հարձակումների համար նոր հնարավորություններ: Այսօրվա պաշտպանողական միջոցները վաղն արդեն չեն աշխատում կամ թերի են:

Ընդհանուր պատկերը խոսում է այն մասին, որ Հայաստանի Հանրապետության կիբեռտարածքը խոցելի է և հետզհետե ավելի խոցելի է դառնում, և հնարավոր լուրջ հարձակումների հետևանքները նույնիսկ դժվար է գնահատել, քանի որ գնահատականի համար պետք է ունենալ իրավիճակի ընդհանրացված պատկեր: Իսկ դրա մեխանիզմներն այսօր պետությունը չունի: